

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(ΕΒΡΑΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ)

ΤΟΜΟΣ ΕΞΗΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

1966 - 1967

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΥΡΤΙΔΗΝ
1967

Ε.Υ.Δ της Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΑΙΩΝ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΤΑ ΠΛΩΤΙΝΟΝ*

Αἱ ἔννοιαι τοῦ αἰῶνος καὶ τοῦ χρόνου ἔχετάζονται ἰδιαιτέρως ὑπὸ τοῦ Πλωτίνου. 'Ο φιλόσοφος ἀφιερώνει τὴν Ἐννεάδα III 7 ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν.

Κατὰ τὴν πορείαν τῆς διαπραγματεύσεως τῶν ἀνωτέρω θεμάτων διαπιστώνται ἡ πλήρης προσήλωσίς του εἰς τὴν πλατωνικὴν παράδοσιν. 'Ο θεῖος Πλάτων εἶναι δὲ ἄξιον, περὶ τὸν δοποῖον κινεῖται ἡ σκέψις του. Αնτιηρὰν κριτικὴν διντιθέτως ἀσκεῖ εἰς τὰς θεωρίας τῶν Προσωρικατικῶν, 'Αριστοτέλους καὶ λοιπῶν.

Διὰ τὸν γνώστην τῆς πλωτινικῆς φιλοσοφίας εἶναι εὔκολος ἡ τοποθέτησίς τοῦ προβλήματος τῆς σχέσεως αἰῶνος καὶ χρόνου, ἐὰν ἔχῃ κατανοήσει βαθέως τὴν θεωρίαν τῶν ὑποστάσεων. Αἱ ὑποστάσεις ἀποτελοῦν τὰς τρεῖς βαθμίδας τῆς ὑπεραισθητῆς πραγματικότητος. 'Ἐκάστη κατωτέρα προέρχεται καὶ ἔξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀμέσως ἀνωτέρας. 'Υπεράνω δὲ τοις ἵσταται τὸ 'Ἐν η 'Αγαθόν, η ὑψίστη ὑπόστασις ἐξ ἣς γεννᾶται καὶ ὑφίσταται πᾶσα κατωτέρα. Δευτέρα κατὰ σειράν καὶ ἀξίαν ἀκολουθεῖ η ὑπόστασις τοῦ Νοῦ, η σφαιρα τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ ἀληθοῦς 'Οντος. Προϊόν καὶ ἔκγονον τοῦ Νοῦ εἶναι η Ψυχή, η ἐσχάτη ὑπόστασις ἐν τῷ ὑπεραισθητῷ κόσμῳ καὶ σύνδεσμος αἰσθητοῦ καὶ νοητοῦ κόσμου. 'Η Ψυχή ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου τῆς ἀληθοῦς οὐσίας τῶν ἰδεῶν τοῦ Νοῦ καὶ τοῦ γίγνεσθαι τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου φέρει εἰς σχέσιν καὶ ἐπαφὴν τοὺς δύο αὐτοὺς κόσμους.

Αἱ ὑποστάσεις δίκην πυραμίδων διατεταγμέναι δημιουργοῦν τὴν ιεραρχίαν τοῦ ὑπεραισθητοῦ κόσμου. Κατ' οὐσίαν βαθμίδες καὶ φάσεις ζωῆς διαφόρου ἐντάσεως πνευματικῆς ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν πηγὴν ζωῆς. Εἶναι ἀποκρυσταλλώματα τῆς ὑπερονοητῆς πηγῆς τοῦ 'Ἐνός,

* Σχετικὴ βιβλιογραφία: Hans Jonas, Plotin über Ewigkeit und Zeit, Interpretation von Enn. III 7, σσ. 295 - 319, εἰς Politische Ordnung und menschliche Existenz, Festgabe für Eric Voegelin, München 1962. — Marie Mossé-Bastide, Bergson et Plotin, Ch. IX, Le temps, σσ. 181 - 205, P.U.F., Paris 1959. — Joh. Theodora Korouilos, Plotins Metaphysik des Seins, Kap. III. Die Seele und die Zeit, σσ. 47 - 69, Bühl / Baden 1928.

ἵτις διὰ τῶν ναμάτων της καταρθεύει τὸν Νοῦν καὶ τὴν Ψυχήν. Μεταξὺ τῶν ὑποστάσεων ὑπάρχει ἐπικοινωνία καὶ ἀμοιβαία διείσδυσις. Καίτοι χρονικτηριζόμεναι ὡς ἔτεροτητες¹ ἔχουν σημεῖα ἐπαφῆς. 'Ως ἔτεροτητες δὲν διαχωρίζονται ἐντελῶς. Εἶναι διαφοροποιήσεις καὶ ἐκπιώσεις ἐντάσεως ἐπωτερικῆς ζωῆς καὶ πνευματικῆς δυνάμεως. 'Η ἔξαρτησίς των εἶναι οὐσιαστική, λογική εἶναι ή διαφοροποίησίς των. 'Η διαφορά των ἔγκειται εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀρμοδιότητός των ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἐντάσεώς των. 'Ἐκάστη προκύπτει ἐκ τῆς ἀνωτέρας ὡς ἀπορρέουσα ἐξ αὐτῆς. 'Η εἰκὼν τῆς ἀπορροῆς ἐκφράζει παραστατικῶς τὴν δημιουργίαν τῆς κατωτέρας ἐκ τῆς ἀνωτέρας κατὰ δυναμικὸν τρόπον καὶ ἀνευ οὐσιαστικῆς ἀπωλείας τῆς γεννώσης ὑποστάσεως. 'Η ἀνωτέρα ὡς ἀρχὴ γεννᾷ τὴν κατωτέραν μένουσα οὐσιαστικῶς ἐν τῇ ἑαυτῇς ταυτότητι². Τὸ γεννηθὲν ὑπολείπεται εἰς δύναμιν³. Εἶναι ἔλαττον καὶ ἀμυδρότερον εἰς ἐνάργειαν.

Τούτο δμως δὲν καταργεῖ τὴν συγγένειαν καὶ δμοιότητα πρὸς τὴν ἀνωτέραν ὑπόστασιν⁴. 'Αντιθέτως ἔξαρτᾶται ἀπ' εὐθείας ἐξ αὐτῆς. 'Η ἀμεσως ἀνωτέρα δρᾶ ἐπὶ τῆς κατωτέρας ὡς μορφοῦσα δύναμις. 'Η κατωτέρα εἶναι ή ὅλη⁵ καὶ ή εἰκὼν⁶ τῆς ἀνωτέρας. 'Ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ δμως ή ὅλη διαφέρει τῆς τοῦ αἰσθητοῦ. Δὲν εἶναι «δυνάμει» ἀλλὰ δύναμις πνευματική καὶ «ἐνέργειά»⁷. 'Ἐνέργεια ἐκπηγάζουσα ἐκ τῆς προηγουμένης ὑποστάσεως ὡς ή εἰκὼν ἐκ τοῦ παραδείγματός της⁸.

'Η ἔννοια τῆς εἰκόνος εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλωτίνου χρηζεῖ ίδιαιτέρας προσοχῆς. «Εἰκὼν»⁹, «μίμημα»¹⁰, «μίμησις»¹¹, «εἶδωλον»¹², «ἴνδαλμα»¹³, «ἴχνος»¹⁴, «ἄγλαία»¹⁵ εἶναι ποικιλία ἐκφρά-

1. 'Evv. VI, 9, 8, 30 κέξ.
2. 'Evv. V, 1, 3, 10 - 12.
3. 'Evv. V, 1, 3, 14 - 15.
4. 'Evv. V, 1, 7, 1 - 4.
5. 'Evv. V, 1, 3, 22 - 23.
6. 'Evv. V, 1, 6, 33.
7. 'Evv. II, 4, 8, 7.
8. 'Evv. V, 1, 6, 33 - 34.
9. 'Evv. V, 1, 6, 33.
10. 'Evv. VI, 3, 15, 35.
11. 'Evv. III, 8, 7, 8.
12. 'Evv. V, 1, 6, 46.
13. 'Evv. III, 8, 5, 7.
14. 'Evv. V, 1, 7, 44.
15. 'Evv. III, 8, 11, 30.

σεων τονιζουσῶν τὴν σχέσιν καὶ ἀναφοράν, ήτις ὑφίσταται μεταξὺ εἰκόνος καὶ παραδείγματος (ἀρχετύπου).

Τὸ σχῆμα αὐτὸ διηγηματοποιεῖται πολλαχῶς ὑπὸ τοῦ Πλωτίνου, ὃς εἰς τὴν αἰσθητικήν, τὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν ὑποστάσεων.

‘Η εἰκὼν εἰς τὸν Πλωτίνον διαφέρει τῆς εἰκόνος τοῦ Πλάτωνος. Η σχέσις εἰκόνος καὶ παραδείγματος εἶναι ἡδη δυναμική καὶ οὐσιαστική¹. Εἰς τὸν Πλάτωνα δὲ εἰκὼν θεωρεῖται ὡς ἀπομάκρυνσις καὶ ἔξασθένησις συγχριτικῶς πρὸς τὸ ἀρχέτυπον. Εἶναι σκιὰ καὶ εἴδωλον τῆς ἀληθείας οὐσίας καὶ τρίτον τι «ἀπὸ τῆς ἀληθείας»². Εἰς τὸν Πλωτίνον ἀντιδέτως δὲ εἰκὼν εἶναι αἰσθητή παρουσία καὶ ἔκφρασις τῆς ίδεας. Η ἀπόστασις καίτοι οὐσιαστικῶς ὑφισταμένη δὲν τείνει νὰ προκαλέσῃ χάσμα ἀλλὰ προσέγγισιν πρὸς τὴν ίδεαν. Η ίδεα κατέρχεται δυναμικῶς πρὸς τὴν εἰκόνα ἐφ’ ὅσον δὲ τελευταία ἐπιστρέφουσα ἀνατατικῶς πρὸς αὐτὴν προσπαθεῖ νὰ δμοιωθῇ μὲν αὐτήν³. Η εἰκὼν τῷρα εὑρισκούμενη εἰς ἐντατικὴν σχέσιν πρὸς τὴν ίδεαν ἐπιδιώκει νὰ αλχμαλωτίσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν περισσοτέραν οὐσίαν ἐκ τῆς ίδεας. Προσπαθεῖ νὰ μετατρέψῃ τὸ νοούμενον εἰς φαινόμενον. Τοῦτο βεβαίως δὲν τὸ ἐπιτυγχάνει ποτέ. Μένει πάντοτε ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς αὐτῆς καθ’ δδὸν πρὸς τὴν ίδεαν. Εἶναι «γένεσις εἰς οὐσίαν» ἀλλὰ κατ’ οὐδένα τρόπον ίδεα. Η ίδεα εἶναι δὲ μέγας παρὸν-ἀπὸν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς εἰκόνος. Η εἰκὼν ὑπάρχει ὡς αἰτιατὸν τῆς ίδεας. Άλτια καὶ ἀρχὴ τῆς εἰκόνος εἶναι τὸ παράδειγμα. Χωρὶς τὴν ίδεαν δὲν ὑπάρχει εἰκὼν ἀλλὰ καὶ χωρὶς αὐτῆς ἀδυνατεῖ δὲ ίδειν νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὴν σφαῖδαν τῶν φαινούμενων. Εἰς τὴν ὑφισταμένην αὐτὴν διαλεκτικὴν παραδείγματος-εἰκόνος ὑπάρχει δὲ εἰρωνικὴ φύσις τῆς ίδεας. Η ίδεα εἶναι δὲ συνεχὴς παρουσία εἰς τὴν εἰκόνα. Η εἰκὼν μετέχει κατὰ τὸ δυνατόν τῆς ίδεας, ἀλλὰ δὲν τὴν κατακτᾷ ἀπολύτως. Η ίδεα εἶναι τι χωριστὸν τῆς εἰκόνος. Έχγονον οὖσα τῆς ίδεας διαφέρει αὐτῆς δυον καὶ δὲν ἀποκαλύπτει αὐτήν. Η ίδεα ὑπερβαίνει δὲς ἀρχὴ τὴν εἰκόνα, τὴν δύοίαν καθορίζει. Η εἰκὼν ἐπίσης παρὰ τὴν δυτιολογικὴν ἀξίαν, τὴν δύοίαν συναποχομίζει ἐκ τῆς ἀναφορᾶς της πρὸς τὴν ίδεαν ὑπολείπεται αὐτῆς. Η ίδεα εἶναι δὲ μέγας δραπέτης τῆς εἰκόνος. Η εἰκὼν εἶναι τὸ «ίχνος» αὐτοῦ τοῦ δραπέτου.

1. ‘Ενν. V, 8, 1, 38 - 40.

2. Πλάτ. Πολιτ. X, 597e 7.

3. ‘Ενν. V, 1, 7, 2 - 3.

Εἰς τὴν ἔξετασιν τῆς σχέσεως αἰῶνος καὶ χρόνου ἀρχεται δίπλωτος ἐκ τῆς βασικῆς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος, διστις ἔμετε τὴν προέλευσιν τοῦ χρόνου ἐκ τοῦ αἰῶνος κατὰ τὸ σχῆμα παραδείγματος - εἰκόνος¹. Ο χρόνος εἶναι οὐ κινητή εἰκὼν τοῦ αἰῶνος. Παρὰ τὴν δμοιότητά των ὑπάρχει αἰσθητή διαφορά. Ο χρόνος εἶναι «ἔτερον»² τοῦ αἰῶνος. Η ἔτερότης αὐτῆς, ητις διαπιστοῦται μεταξὺ αἰῶνος καὶ χρόνου, ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ ἀντικείμενα, πρὸς τὰ ὅποια ἀναφέρονται. Δὲν εἶναι ἔτερον μόνον διαίων τοῦ χρόνου ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν αἰώνι ἔτερα τοῦ αἰῶνος, ὡς ἐπίστης τὰ ἐν χρόνῳ ἔτερα τοῦ χρόνου. Ο αἰών εἶναι ἔτερος τῆς μίδσου φύσεως τοῦ νοητοῦ κόσμου ὡς διάρκεια ἔτερον τι τοῦ γίγνεσθαι καὶ τοῦ αἰσθητοῦ σύμπαντος.

Εἰς τὴν πορείαν τῆς ἔξετάσεως του ἐπιχειρεῖ δίπλωτος τὴν διάκρισιν τῆς ἔννοίας τοῦ αἰῶνος ἀπὸ τὴν νοητὴν οὐσίαν καὶ τὰ γένη τοῦ πλατωνικοῦ Σοφιστοῦ³. Εγείρεται τὸ ἐρώτημα ἐὰν ταυτίζεται διάλογος μετὰ τῆς νοητῆς οὐσίας, ὡς ἐπίστης δι νοητὸς κόσμος μετ' αὐτῆς. Καὶ διάλογος καὶ δι νοητὸς κόσμος ἀναφέρονται εἰς τὸ "Ον καὶ τὴν οὐσίαν. Η σχέσις ἀμφοτέρων εἶναι διαφορετική καίτοι ὡς ἀξίαι κρινόμενοι εἶναι ἀπόλυτοι ὡς τι «σεμνότερον»⁴. Η ἀπόλυτος ἀξία δμως αἰῶνος καὶ νοητοῦ κόσμου δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ταυτισθῇ μετὰ τῆς νοητῆς οὐσίας, καθ' διν τῷ πολλού συνέβη μὲ τοὺς Πυθαγορείους⁵, οἵτινες ἐταύτισαν τὸν χρόνον μὲ τὸν κόσμον. Η ταυτότης τοῦ ἀντικειμένου των δὲν αἴρει τὴν διάφορον σχέσιν των. Εν τῷ νοητῷ κόσμῳ ὑπάρχει ἐνότης ἐν τῇ πολλότητι καὶ ποικιλίᾳ τῶν γενῶν τοῦ "Οντος. Εκαστον μέρος ἐκεῖ εἶναι «δμοῦ»⁶ καὶ «δλον». Αντιδέτως η ἀναφορὰ τοῦ αἰῶνος πρὸς τὸ "Ον εἶναι καθολική, οὐχὶ μερική, ἐνθα «πάντα τὰ τοιαῦτα οἰα αἰώνια κατ' αὐτόν»⁷.

Άλλὰ ποῦ ἔγκειται η μίδση τῆς νοητῆς οὐσίας καὶ τοῦ νοητοῦ κόσμου: Ο χρόνος χαρακτηρίζεται ὡς ἔχων κύριον γνώρισμα τὴν κίνησιν καὶ τὴν διοήγησην τῷ γίγνεσθαι. Αραγε διάλογος ἔχει ὡς χαρακτηριστικὸν τὴν στάσιν τῆς νοητῆς οὐσίας; Εν τοιαύτῃ περιπτώσει η στάσις δὲν θὰ ήτο αἰώνιος ἀλλὰ αἰών, οὗτε διάλογος θὰ ὑπῆρχε, διότι

1. Πλάτ. Τίμ. 37d 7.

2. Ἐνν. III, 7, 1, 18.

3. Πλάτ. Σοφ. 264 κέ.

4. Ἐνν. III, 7, 2, 7.

5. Ἐνν. III, 7, 2, 4.

6. Ἐνν. III, 7, 2, 18.

7. Ἐνν. III, 7, 2, 18 - 19.

Θὰ ἔρετο ὑπὸ τῆς στάσεως ὡς μὴ καθ' ἔαντὸν ὑπάρχων. "Ἐπειτα ἡ κίνησις τῆς οὐσίας δὲν θὰ ἥτο αἰώνιος, διότι θὰ ἔδει νὰ είναι τι στάσιμον. Ἡ ταύτισις τοῦ αἰώνος ἀποκλειστικῶς μετά τινος γένους τοῦ "Οὐτος θὰ ἀπέκλειεν ἐκ τῆς ἀιδιότητος τὰ ἄλλα γένη. Ὁ αἰών δυνατός ἔχει ἐνότητα μένον ἐν ἔαντῷ ἀδιαστάτως, μεταξὺ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ 'Ενός. Τὰ γένη μετέχουν τοῦ αἰώνος, είναι αἰώνια ἀλλ' οὐχὶ αἰών. Ἡ στάσις είναι αἰώνιος ἀλλ' οὐχὶ αἰών, ὡς δὲ αἰών στάσις ἀλλ' οὐχὶ « αὐτοστάσις »¹.

Τὰ γένη τοῦ "Οὐτος καὶ τῆς νοητῆς οὐσίας ἔχουν ἀμοιβαίαν κοινωνίαν μεταξύ των ὡς καὶ μετὰ τοῦ αἰώνος. Μετέχουν τοῦ αἰώνος, είναι αἰώνια, χωρὶς νὰ ταυτίζωνται μὲ αὐτόν. Ὁ αἰών κατὰ ταῦτα ἀναπαύεται εἰς τὴν ἐνότητά του.

Προβάλλεται ἡδη τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς οὐσίας τοῦ αἰώνος καὶ τῆς ἀιδιότητος τοῦ νοητοῦ κόσμου. Είναι δὲ αἰών τὸ αὐτὸν μὲ τὴν ἀιδιότητα τοῦ νοητοῦ κόσμου, ταυτίζεται μὲ αὐτὸν ἢ δὲ αἰών καθορίζεται ὑπὸ τοῦ νοητοῦ κόσμου; Ὁ νοητὸς κόσμος είναι φύσις ἔχουσα ἐνότητα ἐν τῇ πολλότητι τοῦ Νοῦ. Δύναμις ἀπειρος ἐκχεομένη ἐν τῇ πολλότητι ἐπανευρίσκει τὴν ἐσωτερικήν της ἐνότητα. « Οὐσία », « κίνησις », « στάσις », « θάτερον » καὶ « ταύτιδν » είναι ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῆς νοητῆς φύσεως, προοπτικαὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας. Νόμος τῆς ζωῆς τοῦ Νοῦ είναι νὰ ἐκτείνεται καὶ νὰ συστέλλεται δμοῦ, νὰ αντοπλαπλασιάζεται καὶ νὰ συγκεντροῦται εἰς δαυτόν. Τὰ γένη τοῦ Πλατωνικοῦ Σοφιστοῦ ἀποκτοῦν εἰς τὸν Πλωτίνον προτοφανῆ πνευματικὸν δυναμισμόν. Γίγονται οἱ καταστατικοὶ δροὶ τῆς ζωῆς τοῦ πνεύματος. Ἡ οὐσία, πρώτη κατ' ἀξίαν ἐν Νῷ γίνεται τὸ αἰώνιον ἀντικείμενον τοῦ Νοῦ. Ἀποτελεῖ τὸν πόλον περὶ δὲν στρέφεται δὲ Νοῦς. Εἰς τὸν ἔλληνικὸν ιδεαλισμὸν τὰ πρεσβεῖα δίδονται εἰς τὸ ἀντικείμενον, τὸ νοητόν, τὰς ίδεας. Ὁ Νοῦς, ὡς νοῶν καὶ νόησις, ὡς τὸ ὑποκείμενον τῆς νοητικῆς ἐνεργείας κινεῖται πρὸς τὸ νοητόν. Αὐτὸν είναι τὸ αἰώνιον ἀμλοθέτημα τῆς Ψυχῆς καὶ τοῦ 'Ἐγὼ τῆς γνωστικῆς λειτουργίας. Κινούμενος δὲ Νοῦς πρὸς θέαν τοῦ νοητοῦ τίθεται συγχρόνως εἰς ἐνέργειαν. Καὶ κίνησις ἐν τῷ Νῷ είναι ἡ νόησις. Ἡ νόησις είναι ἡ ζωὴ τοῦ Νοῦ, ἡ φέρουσα αὐτὸν εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν ίδεαν. Νοῦς καὶ ίδεα ενδίσκονται εἰς ἐνέργειαν σχέσιν μέσω τῆς νοητικῆς ἐνεργείας, τῆς ζωῆς τοῦ πνεύματος (Νοῦ), διπερ διχαζόμενον ἐν τῇ νόησι ταυτίζεται πάλιν ἀπολύτως.

1. 'Evv. III, 7, 2, 36.

Ἐξερχόμενος δὲ Νοῦς ἐκ τῆς ἡσεμίας του τίθεται ἐν κινήσει πρὸς κατάκτησιν τοῦ ἀντικειμένου του. Ἡ ἔξοδος τοῦ Νοῦ ἐκ τῆς ἔδρας του καὶ ἡ κίνησις πρὸς οἰκείωσιν τοῦ ἑτέρου εἶναι ζωὴ. Τῆς ζωῆς ίδιον εἶναι ἡ κίνησις καὶ δὴ ἡ αὐτοκίνησις, δηλαδὴ ἡ ἐμψυχος καὶ αὐτενέργητος κίνησις. Πᾶν τὸ ἐμψυχον, ὡς ἔχον ζωὴν διακρίνεται διὰ τὴν αὐθορμησίαν του, αὐτοκίνησίαν του καὶ δργανικήν του ἐνότητα. Τὸ μυστικὸν τῆς ζωῆς εἶναι, ἡ ἐν τῇ κινήσει διατήρησις τῆς οἰκείας μορφῆς καὶ ἡ ἀφομοίωσις παντὸς ἀλλοτρίου καὶ ξένου. Υπὸ τὴν ἐνγοιαν αὐτὴν ζωὴν ἐν τῷ Νῷ εἶναι ἡ αὐτεγέργητος τάσις καὶ ἀναφορὰ τοῦ Νοῦ πρὸς τὸ ἔτερον, τὴν ίδεαν καὶ ἡ ταύτισις αὐτῆς, ἡ ἀπόλυτος σύμπτωσίς της μὲν τὸ νοοῦν ὑποκείμενον. Ἡ πολικότης αὐτὴ τὸν Νοῦ εἶναι δύο φάσεις ἐνδὲς καὶ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος. Ζωὴ ἐπομένως τοῦ Νοῦ εἶναι ἡ ἀέναος καὶ αἰώνιος παρουσία τῆς οὐσίας ἐν τῷ Νῷ. Ἡ ἀπαυστος ἐνέργεια τοῦ Νοῦ, ἡ ζωὴ εἰς τὸ νοητικὸν κορύφωμά της, διὸν ὑπάρχει ἡ παντελῆς ταυτότης παροῦσα ὡς δλον, ὡς «ἐν δμοῦ»¹ καὶ «ῶσαντως καὶ ἀεὶ ἀδιαστάτως»², εἶναι δὲ αἰών. Ὁ δυνάμενος νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν τοῦ Νοῦ βλέπει εἰς τὴν μένουσαν ἐν τῇ ταυτότητι τῆς ζωῆς τὸν αἰῶνα ἔχοντα τὸ πᾶν ὡς αἰώνιον παρόν. Ὁ αἰών εἶναι τὸ ἀπαύγασμα³ καὶ ἡ ἀνταύγεια τοῦ Ὅντος. Φῶς ἐκλάμπον ἐκ τῆς νοητῆς οὐσίας ἔξαγγέλλει τὴν αἰώνιον παρουσίαν τοῦ Ὅντος, διερ θιαρκῶς ἀμετάβλητον ἐν τῇ ταυτότητι του αἰρει πᾶσαν πιθανότητα συνδρομῆς τοῦ χρονικοῦ. Ὡς αἰώνιον καὶ παντελὲς παρὸν δὲν ἀνατρέχει εἰς τὸν χρόνον. Τὸ χρονικὸν παρόν, ὡς στιγμὴ καὶ «νῦν»⁴, εἶναι ἐν ἐλλιπεῖς παρὸν μὲ συνεχῆ διάδοχην, ἵτις ἐν τῷ παρελθόντι ἡ μέλλοντι εὑρίσκει τελειότητά τινα. Ὁ αἰών δὲν ἔχει ἀνάγκην τοῦ παρελθόντος ἡ μέλλοντος. Τοιοῦτον τι θὰ ἐφήμανε πτῶσιν ἐκ τῆς αἰώνιου ἀξίας του καὶ ἀποστασίαν ἐκ τῆς νοητικῆς του τελειότητος. Ἡ ποιότης δμως τοῦ αἰώνος δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ χρόνου. Δὲν ἀνατρέχει εἰς τὸ παρελθόν οὔτε ἐλπίζει εἰς τὸ μέλλον τὴν τελείωσίν του, διότι ἐκ φύσεως εἶναι ἀμετάβλητος. Εἶναι παρουσία. «Ἐστι μόνον»⁵ ὡς πλήρης ζωὴ συνηθροισμένη «δμοῦ»⁶ πᾶσα.

Ἡ θέσις τοῦ αἰώνος ἔναντι τοῦ νοητοῦ κόσμου σαφηνίζεται ἐτι

1. Ἐγγ. III, 7, 3, 12.
2. Ἐγγ. III, 7, 3, 15.
3. Ἐγγ. III, 7, 3, 23 - 26.
4. Ἐγγ. III, 7, 3, 29.
5. Ἐγγ. III, 7, 3, 37.

περισσότερον. Άιών καὶ νοητὴ φύσις δὲν εὑρίσκονται εἰς θέσιν ὑπάλληλον. Τὸ δὲν ὑπερβαίνει τὸ ἄλλο. Ὁ αἰών ἐνυπάρχει καὶ εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένος μὲ τὴν νοητὴν οὐσίαν. Τὰ πάντα ἐν τῇ σφαιρᾷ τοῦ νοητοῦ κόσμου συνυπάρχουν ἀπολύτως καὶ ἡ μετοχή των εἶναι οὐσιαστική καὶ σύμφυτος¹. Χωροῦν μέσῳ πάντων ὡς δργανικῶς ἐνυπάρχοντα καὶ οὐχὶ μηχανικῶς ἔξι ἐτεροκλίτων στοιχείων συνηθεούμενα². Ὁπως τὸ καλὸν³ ἐνυπάρχει εἰς ἀπαντά τὸν νοητὸν κόσμον, δῆως ἡ ἀλήθεια εἶναι συμφωνία ἐνδὲς ἔκαστου μέρους ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ, χωρὶς νὰ ἀποτελῇ χωριστὴν οὐσίαν, ἀλλ᾽ ἐνυπάρχει παντάχοῦ, οὕτω καὶ διάθετον ἐνυπάρχει εἰς ἀπασαν τὴν νοητὴν φύσιν χωρὶς νὰ τὴν ὑπερβαίνῃ.

‘Ο αἰών συμβαδίζει μὲ τὸ ‘Ον ἀπολύτως. Τὸ νοητὸν Εἶναι εἰς τὴν τελειότητά του, τὴν ἀπηλλαγμένην πάσης χρονικῆς χροιᾶς, ὡς μὴ χρακτηριζόμενον ὑπὸ τῆς ἐλλείψεως τοῦ χρονικοῦ γίγνεσθαι, ίσταται ὑπεράνω πάσης μετοβολῆς. Δὲν ἀνατρέχει εἰς τὸ παρελθόν ἡ μέλλον. Εἶναι αἰώνιον διότι ἡ οὐσία του δὲν εἶναι ἐπακτή ἀλλὰ σύμφυτος. ‘Ενεκα τούτου δὲν ζητεῖ καὶ δὲν ἐφίεται. ‘Ἐχει τὸ πᾶν ἐν ἐισιῷ. Ζῆ μακαρίως καὶ ἐν αὐταρκείᾳ ὡς « παντελῆς οὐσία καὶ δλη »⁴. Αὗτὴ ἡ διάθεσις τῆς νοητῆς οὐσίας εἶναι διάθετον.

‘Ο αἰών συνεπῶς ἐνυπάρχων εἰς τὴν νοητὴν σφαιρὰν ἀποτελεῖ αὐτοδύναμον μέγεθος. Εἶναι ἡ συνεχῶς καὶ ἀδιαπτώτως παντελῆς ζωὴ καὶ παρουσία τῆς νοητῆς οὐσίας ἐν πλήρει καθαρότητι, μακρὰν παντὸς χρονικοῦ στοιχείου, ἐνεργοῦσα δὲ ὡς παρὸν ἀεὶ ισχῦν. Εἶναι ἡ ἐνεργὸς παρουσίασις τῆς ζωῆς τοῦ ‘Οντος ἐν πάσῃ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ του.

‘Ο αἰών εἶναι ἀληθῆς καὶ ἀντικειμενικός. Εἶναι ἡ οὐσιαστική « κατάστασις »⁵, ἡ ἐμφαίνομένη καὶ προβάλλουσα ἐκ τῆς νοητῆς οὐσίας. Πᾶσα ὑποκειμενικὴ ἀντίληψις περὶ αἰώνος κεῖται ἐκτὸς ἀμφιβολίας. ‘Υποκειμενικὴ εἶναι μόνον ἡ θέσις τῆς Ψυχῆς ἐναντὶ τοῦ αἰώνος. ‘Η Ψυχὴ νοούμενη ὡς διάθετος ὑποκειμενικός παράγων διὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς νοητῆς οὐσίας καὶ τοῦ αἰώνος μέλημά της ἔχει νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν σφαιρὰν τοῦ Νοῦ, ἵνα ταυτισθῇ μὲ τὸν νοητὸν κόσμον τῶν εἰδῶν

1. Ἐγγ. III, 7, 5.

2. Ἐγγ. III, 7, 4, 9 - 10.

3. Ἐγγ. III, 7, 4, 7 - 15.

4. Ἐγγ. III, 7, 4, 38.

5. Ἐγγ. III, 7, 5, 16.

καὶ τοῦ "Όντος. Πρέπει δηλαδὴ νὰ νοωθῇ ἀρθεῖσα εἰς τὸ ὑψος τοῦ Νοῦ. Ἡ ἀρσις αὐτὴ τῆς Ψυχῆς εἰς τὸν Νοῦν σημαίνει συγχρόνως δι' αὐτὴν κατάργησιν τοῦ κατὰ χρόνον ζῆν, προσωρινὴν ἀναστολὴν τοῦ χρονικοῦ καὶ ἀτομικοῦ συνειδέναι διὰ τῆς μεταβάσεως εἰς τὸ ὑπερχρονικόν, μεταφυσικὸν συνειδέναι, τὸ αὐτοσυνειδέναι ἔκεινο τοῦ "Ἐγώ, δπου ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, Νοῦς καὶ νοητόν, ταυτίζονται ἀπολύτως, ὡς δητα συστατικὰ καὶ δυναμικὰ στοιχεῖα μιᾶς κατ' οὐσίαν ἐνεργείας, περιεχόμενα ἀΐδια μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μορφῆς.

"Αναγθεῖσα ἡ Ψυχὴ εἰς τὸν Νοῦν ὑφίσταται ἔκστασιν ἐκ τοῦ ψυχικοῦ βίου. Ἡ μετάβασις τῆς Ψυχῆς ἐκ τῆς ψυχικῆς εἰς τὴν νοητικὴν διάθεσιν εἶναι μία ἔκστασις δευτέρου βαθμοῦ¹. Πρώτου βαθμοῦ ἔκστασις εἶγαι ἡ μετάβασις τῆς Ψυχῆς ἐκ τῆς νοερᾶς διαθέσεως εἰς τὴν ὑπερνοητὴν καὶ τὴν ὑπὲρ λόγον. Ἡ μετάβασις τῆς Ψυχῆς εἰς τὸν Νοῦν εἶναι ἡ φάσις τῆς ψυχικῆς πορείας, καθ' ἥν θραύσουσα ἡ Ψυχὴ πάντα δεσμὸν πρὸς τὰ δεδομένα τῶν αἰσθήσεων — κατάστασιν εἰς ἥν συνήθως ἔξη — ἀλλάσσει τὴν πνευματικὴν της δψιν, πάσχουσα ὅλοσχερῇ μεταμόρφωσιν δψεως, καὶ θυμὸν ζωῆς. Καὶ ἐνῷ πρὸι τὸ σταθερὸν εἰς τὴν συνεχῆ μεταβολὴν τῶν περιεχομένων της κατὰ τὴν σχέσιν της πρὸς τὸν κόσμον τῶν αἰσθήσεων παρέμενεν ἡ λογικὴ της ταυτότης, τώρα εἰς τὴν θέαν τοῦ νοητοῦ κόσμου χάνει τὸ ἀτομικόν της πρόσωπον. Γίνεται ἀπόρσωπος καὶ γενικὴ θεωμένη τὴν νοητὴν οὐσίαν καὶ τὸ βασίλειον τῶν ίδεων. Μὲ τὸ ἀθάνατον, δηλαδὴ λογικόν της μέρος, τὸ μόνον αἰώνιον ἐν ἑαυτῇ ἀνέρχεται καὶ ταυτίζεται μὲ τὸ αἰώνιον καὶ τὸν αἰώνα².

"Ο αἰών εἶναι ἡ ἀληθῆς ἀπορροὴ τῆς αἰώνιου οὐσίας καὶ τοῦ "Όντος. Εἶναι θεὸς « ἐμφαίνων καὶ προφαίνων ἑαυτὸν »³ μετὰ τοῦ "Όντος. Θεὸς δεύτερος μετὰ τὸ "Ἐν καὶ θεοειδῆς εἶναι δ Νοῦς. Ὁ Νοῦς ὡς εἰκὼν τοῦ "Ἐνδὸς ἀποσύβει ἐν ἑαυτῷ τι ἐκ τοῦ "Ἐνδὸς ὅμοιούμενος πρὸς αὐτό⁴. Ἡ Ισχύς του ἔχει γειτότητα καὶ καθολικότητα δῶς ἐκληγάζουσα ἐκ τοῦ πρώτου θεοῦ. Ἡ Ψυχὴ πάλιν ὡς εἰκὼν τοῦ Νοῦ εἶναι

1. Πρεβλ. Philip Merleau, Monopsychism, Mysticism, Metacossciousness, Problems of the Soul in the Neoaristotelian and Neoplatonic Tradition, The Hague 1963, σ. 2.

2. «τῷ δὲ αὐτῷ αἰώνιῳ τῷρα αἰώνα καὶ τὸ αἰώνιον θεόμενος», Ἐνν. III 7, 5, 11 - 12.

3. Ἐνν. III, 7, 5, 20.

4. Ἐνν. V, 1, 7, 3 - 4.

θεοειδής καὶ μάθαντος διὰ τοῦ ἐν ἑαυτῇ αἰώνιου καὶ μάθαντον, τοῦ λόγου.

"Ο αἰών σύμφυτος ίδιότης τοῦ νοητοῦ κόσμου, θεὸς συμπορευόμενος μετ' αὐτοῦ ζῇ ἐν τῇ ἀτομείᾳ καταστάσει τοῦ "Οντος. 'Η ζωὴ τοῦ Νοῦ καὶ τοῦ "Οντος, τελεία καὶ πλήρης, κινεῖται ως δύναμις ἀπειρος. "Ἀπειρος ως πλουσία καὶ ἀνεξάντλητος ἐνέργεια. "Ἀπειρος οὐχὶ κατ' ἔκτασιν ἄλλὰ κατ' ἔντασιν, ως ἀπειρος πνευματικὴ ζωὴ τελεία καὶ οὐδέποτε ἀναλογομένη.

"Υπερβατικὴ ἀρχὴ τοῦ αἰώνος καὶ τοῦ νοητοῦ κόσμου εἶναι τὸ "Ἐν. 'Ο Νοῦς εἶναι προβολὴ καὶ ἀπορροὴ τοῦ 'Ἐνός. 'Ως ἡ εἰκὼν συναποκομίζει τὸ διδόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχετύπου, οὗτος καὶ ὁ Νοῦς ἀποσφέρει κατὰ τὸ δυνατόν τὸ παράδειγμά του, τὸ "Ἐν. 'Αρχὴ τῆς ὑπάρχειας του εἶναι τὸ "Ἐν καὶ σφέτεραι ἐπιστρέψων εἰς αὐτό. 'Η ἐπιστροφὴ τοῦ Νοῦ εἰς ἑαυτόν, ἡ ἀποδέσμευσίς του ἐκ παντὸς ἐτέρου νοουμένη ως αὐτοσχέσις εἶναι πράγματι ἐπιστροφὴ εἰς τὸ "Ἐν. 'Ἐπιστρέψων ὁ Νοῦς εἰς ἑαυτὸν ἐναρμονίζεται πλήρως πρὸς τὸ θεῖον. Κινεῖται περὶ τὸ "Ἄγαθὸν γινόμενος ἀγαθοειδῆς. Καθ' ὅμοιον τρόπον δὲ αἰών ως ἐνυπάρχων ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ ἔχει ως ὑπερβατικήν του ἀρχὴν τὸ "Ἐν. 'Η μονή του ἐν ἑαυτῷ εἶναι κατ' οὐσίαν « ή περὶ τὸ ἐν τοῦ δυτος ζωῆς »¹. Αὕτη η ζωὴ η περὶ τὸν "Ἐν, η τείνουσα νὰ ἀποκρυπτογραφήσῃ ἐν τῷ Νῷ μέσω τοῦ Νοῦ τὸ "Ἐν, ως καθαρὰ ἐνέργεια νοερᾶς φύσεως, μένουσα ἐν ἑαυτῇ ἀτρεμῶς καὶ χωρὶς οὖσιαστικὴν αὐξομείωσιν καλεῖται αἰών. Δέον τοῦ αἰώνος καὶ τοῦ Νοῦ ἐπιτακτικὸν εἶναι η ἐπιστροφὴ των εἰς τὸ "Ἐν. 'Η προσήλωσίς του εἰς αὐτὸν ἀπομακρύνει πάντα κίνδυνον νὰ καταποντισθῇ ὑπὸ τοῦ χρόνου. Τὸ Εἶναι καὶ η οὐσία τοῦ νοητοῦ κόσμου παραμένουν ἀναλλοίωτα. Οὐδέποτε γίνεται τὸ ἀληθῶς Εἶναι « μὴ εἶναι οὐδὲ ἄλλως εἶναι »², ἀλλὰ « ώσαύτως εἶναι »³, δηλαδὴ ἀδιάφορον πρὸς πᾶσαν μεταβολήν, ἐν αἰώνιᾳ ταυτότητι. Δὲν μεταβάλλεται εἰς « ἄλλο καὶ ἄλλο »⁴ ως ἀνενδεής παντὸς χρονικοῦ καὶ « ἀλλ' ὅν »⁵. 'Η ἀτέλεια καὶ η ἔνδεια ὑπάρχει μόνον εἰς τὸν χρόνον. Τὸ τέλειον ἐν τῷ χρόνῳ λέγεται « διμωνύμως »⁶, εἶναι κενὸς λόγος ἀνευ οὐσίας.

1. 'Evv. III, 7, 6, 7 - 8.

2. 'Evv. III, 7, 6, 13 - 14.

3. 'Evv. III, 7, 6, 14.

4. 'Evv. III, 7, 6, 15.

5. 'Evv. III, 7, 6, 33.

6. 'Evv. III, 7, 6, 42.

Οι μρχαῖοι "Ελλήνες παρετήρησαν ίδιαιτέρως καὶ ἔτονισαν τὸν χρόνον εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν του ὑπαρξίαν. "Ο χρόνος ἔξητάσθη ίδια ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν κοσμολογίαν καὶ τὴν ἀστρονομίαν. "Η φορὰ τῶν ἀστρών, ἡ περιοδικότης τοῦ ήμερονυκτίου καὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ συνέτεινον εἰς τὴν ὑπερτίμησιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ χρόνου. "Η θεωρία διὰ διὸ χρόνος εἶγαι τι ἐσωτερικὸν φαινόμενον παρουσιάζεται βραδέως. "Ο Ἀριστοτέλης¹ ἥδη ποιεῖται μνείαν αὐτοῦ. "Ο Πλωτῖνος κατ'² ἔξοχὴν ἔξαίρει τὴν ψυχικὴν προέλευσιν τοῦ χρόνου ίδια διὰν ἀσκῆ κριτικὴν εἰς τοὺς προγενεστέρους του.

Τὰς τῶν πρὸ αὐτοῦ θεωρίας διὸ Πλωτῖνος θεωρεῖ ἐσφαλμένας, ὡς παραγγωγίζουσας τὴν οὐσίαν τοῦ χρόνου. "Ο χρόνος ἐσχετίσθη ὑπ' αὐτῶν μὲ τὴν κίνησιν. Χρόνος καὶ κίνησις εἶναι κατ' αὐτοὺς ἔννοιαι ἀμοιβαῖαι. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν Πλωτῖνον διὸ χρόνος εἶναι κίνησις. "Η κίνησις δμως αὐτὴ εἶναι ψυχική, αὐτενέργητος καὶ ἔμψυχος ζωὴ. "Η κίνησις τῆς Ψυχῆς εἶναι ἡ κινουμένη εἰκὼν τοῦ αἰῶνος. "Η αἰσθητὴ κίνησις εἶναι ἄψυχος καὶ κατωτέρα τῆς ψυχικῆς. "Η ἔννοια τοῦ χρόνου κατὰ Πλωτῖνον ἐσφαλμένως ἔξελήψθη ὑπὸ τῶν προγενεστέρων του ὡς ἐξωτερικὴ κίνησις. Παρεῖδον οὖτοι τὴν ἐσωτερικὴν διάρκειαν τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας. Οὗτοι δὲ ἐξωτερικὸς χρόνος, ἡ κίνησις κατὰ χῶρον καὶ φορὰν ὑποκατέστησε τὴν ἐσωτερικὴν κίνησιν τῆς Ψυχῆς καὶ τὴν χρονικὴν τῆς ποιέτητα. Καὶ τοῦτο ἔγινε διότι ἡγονοθή ἡ ὑπετιμήθη δόρλος τῆς Ψυχῆς ὡς κοσμικῆς ἀρχῆς ἢ ἐπὶ μέρους λογικῆς Ψυχῆς.

Τρεῖς εἶναι γενικῶς αἱ κατηγορίαι, ὑφ' αἱ κατατάσσονται ὑπὸ τοῦ Πλωτίνου αἱ διάφοροι πρὸς χρόνον θεωρούμενοι τῶν προγενεστέρων του. Κατὰ τὴν πρώτην διὸ χρόνος εἶναι «κίνησις»³, κατὰ τὴν δευτέραν «τὸ κινούμενον»⁴ καὶ κατὰ τὴν τρίτην τέλος «κινήσεώς τι»⁵. Καὶ τὰς τρεῖς κατηγορίας αὐτὰς θὰ ἀπορρίψῃ διὸ Πλωτῖνος ὡς ἐσφαλμένας.

Συμφώνως πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος ἡ κίνησις εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ χρόνου⁶. Μία κίνησις, ἡτοις ὡς κινουμένη εἰκὼν μιμεῖται ἀπαύστως τὸν αἰῶνα. "Ως δὲ διὸ Νοῦς θέτει τὴν Ψυχὴν οὗτοι καὶ διὸ αἰών θέτει τὸν χρόνον. Χρόνος εἶναι ἡ ἄλλη δψις τοῦ αἰῶνος ὡς ἡ Ψυχὴ ἡ ἄλλη δψις τοῦ Νοῦ. Ζῶσα ἡ Ψυχὴ κατὰ Νοῦν, ζῆ ἐν τῷ αἰώνι, καταβαίνουσα δὲ πρὸς τὰ αἰσθητὰ ζῆ ἐν χρόνῳ. Ο

1. Ἀριστ. Φυσ. Δ, 14, 223a 25 - 26.

2. Ἐνν. III, 7, 7, 19.

3. Ἐνν. III, 7, 7, 20.

4. Πλάτ. Τιμ. 37d 5.

χρόνος είναι γέννημα τῆς Ψυχῆς. Γεννᾶται κατὰ τὴν σχέσιν τῆς Ψυχῆς πρὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον καὶ κατὰ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ. Καὶ ἡ Ψυχὴ καὶ ὁ αἰσθητὸς κόσμος είναι ἀθάνατοι καὶ αἰώνιοι, ἡ σχέσις μόνον αὐτῶν κεῖται ἐν χρόνῳ. Ὁ χρόνος τῷρα είναι τὸ γίγνεσθαι τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου. Ὁ αἰών ὃς τὸ καθαρὸν Εἶναι φέρεται ἐπὶ τοῦ γίγνεσθαι ὡς ἐποχούμενον τοῦ χρόνου, ὡς παράδειγμα πρὸς τὴν εἰκόνα αὐτοῦ. Ἡ γένεσις, ὡς ἔτερον τοῦ Εἶναι ἀναφέρεται εἰς τὸ Εἶναι. Ἡ σωτηρία τοῦ γίγνεσθαι ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀναφορᾶς του εἰς τὸ Εἶναι.

Εἰς τὴν σφαιρὰν τοῦ χρόνου τὰ πάντα ρέουν. Γίνονται καὶ φθείρονται. Ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορὰ αὐτὴ δὲν συμπαρασύρει μετ' αὐτῆς τὸν χρόνον. Γένεσις καὶ φθορὰ χαρακτηρίζει τὰ ἐν χρόνῳ, τὸ σύνολον τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καὶ τὰ σώματα. Τὰ αἰσθητὰ σώματα πάλιν είναι συμφόρησις ψυχικῶν ἐνεργειῶν καὶ ὑλῆς. Συνθέσεις καὶ ἀποσυνθέσεις ποιοιτήσων. Ἡ ὑλὴ, τὸ σκοτεινὸν ὑπόβαθρον τῶν σωμάτων είναι ὁ ἀργητικὸς δρός εἰς τὴν γένεσιν αὐτῶν. Εἶναι τὸ παντελῶς μὴ ὄν. Οὕτω τὸ γίγνεσθαι είναι ἡ σύνθεσις ἐκ τοῦ "Οντος καὶ τοῦ παντελῶς μὴ "Οντος. Ἡ σωτηρία του ἐπιτυγχάνεται ἐκ τῆς ἐπιστροφῆς του εἰς τὸ Εἶναι. Μιμούμενος ὁ αἰσθητὸς κόσμος τὸν πατέρα αὐτοῦ, τὸν κόσμον τῶν Ἰδεῶν, ζῇ εὐδαιμόνως ὡς δεύτερος, αἰσθητὸς θεός. Ἡ διατήρησις τῆς μορφῆς του μέσα εἰς τὴν αἰώνιον φθορὰν καὶ ἀντίθεσιν ἀντιρρόπων δυνάμεων ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἔξαρτησεώς του ἐκ τῆς αἰώνιου ἀρχῆς του. Ἡ τάσις του νὰ δμοιωθῇ πρὸς τὸν νοητὸν κόσμον καὶ ὁ ἀκατανίκητος ἔφως του νὰ τὸν προσεγγίσῃ τὸν καθιστά τελειτερον. Γίνεται κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν πράγματι «εἰκὼν τοῦ νοητοῦ θεός αἰσθητός, μέγιστος καὶ ἀριστος κάλλιστος τε καὶ τελεώτατος»¹.

Ο χρόνος συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω γεννᾶται ὑπὸ τῆς Ψυχῆς κατὰ τὴν στροφὴν τῆς πρὸς τὰ αἰσθητά. Ἡ γένεσις χρόνου ὑπὸ τῆς Ψυχῆς μοιραίως διδηγεῖ αὐτὴν εἰς τὸν χρόνον. Ἡ Ψυχὴ «ἔχοντας»² ἔναυτήν.

Ποὺν ξῆη εἰς τὴν σφαιρὰν τοῦ Νοῦ καὶ τῶν Ἰδεῶν. Ἡ θεωρία τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἥτο σταθερὰ καὶ ἀμετάβλητος. Ἡ θεωρία ἐν Νῷ ἥτο νοητικὴ αὐτενέργεια, καθ' ἥν ἡ δρασις συνέπιπτεν ἀπολύτως μὲ τὸ δρατόν, διερ ο δμοίως ἥτο μία αὐτοδιαφοροποίησις τοῦ νοοῦντος ὑποκειμένου πρὸς κατανόησιν τοῦ ἔαυτοῦ του. Ἡ ζωὴ τούναντίον

1. Πλάτ. Τίμ. 92c 7 - 8.

2. Ἐνν. III, 7, 11, 30.

τῆς Ψυχῆς ἐν χρόνῳ εἶναι μεκατόπισις καὶ ἀμαύρωσις τῆς προτέρας ζωῆς. Ἡ θέσις τῆς χρονικῆς συνειδήσεως, ἡ ψυχολογικὴ ζωὴ, αἱρεῖ τὴν μεταφυσικὴν αὐτοσυνειδήσαν τοῦ Ἐγώ. Ἡ Ψυχὴ ζῶσα κατὰ χρόνον δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἐντασιν. Καθίσταται ἀμυδροτέρᾳ εὑρισκομένῃ εἰς διαρκῆ κίνησιν. Ἐν τῇ πολυπραγμοσύνῃ τῆς παύει νὰ ἀσχολῆται μὲ τὰ οἰκεῖα αὐτῆς ἔργα. Καταλύει τὴν ἐσωτερικὴν τῆς αὐτοσχέσιν καὶ αὐτοθεωρίαν ἔγκαθιμδρύσα νέαν κατάστασιν. Γίνεται ἔτεροςυνειδησία φίλα προσκειμένη πρὸς πᾶν τι ἔτερον δημιουργημά της. Μὲ τὴν τάσιν αὐτὴν τῆς Ψυχῆς διαχόπτεται πᾶς δεσμὸς πρὸς ἑαυτὴν καὶ τὸν νοητὸν κόσμον. Οὗτο διὰ τῆς νεύσεως τῆς πρὸς τὰ ἐν χρόνῳ δεδομένα καὶ τὴν πρόγοιαν αὐτῶν περιπίπτει μοιραίως εἰς τὴν λήθην καὶ ἄγνοιαν τῆς καταγωγῆς της. Τὰ περιεχόμενά της εὑρισκόμενα ἐν διαρκεῖ κινήσει μεταβάλλονται διαρκῶς, ὥστε νὰ ἀδυνατίζουν τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ἐνότητα. Τὸ σταθερὸν ἐν αὐτῇ, δπερ διατηρεῖ τὴν συνέχειαν εἰς τὴν ζωὴν της, εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ τῆς ἐνέργεια καὶ μορφή, ἡ μορφοῦσα καὶ ὑποτάσσουσα δὲὶ πᾶν τι νέον εἰσερχόμενον εἰς τὴν σφαιράν της¹.

Ἡ διάθεσις αὐτὴ τῆς Ψυχῆς, ὡς Ψυχῆς τοῦ κόσμου καὶ ἐπὶ μέρους Ψυχῆς, νοεῖται δυτολογικῶς καὶ γνωσιολογικῶς. Καὶ κατὰ τὴν μίαν καὶ κατὰ τὴν ἄλλην σχέσιν της ἡ Ψυχὴ χάνει τὴν πνευματικήν της καθαρότητα. Ὁ αἰσθητὸς κόσμος καὶ ὁ δημιουργημα τῆς Ψυχῆς καὶ ὡς παράστασις ἀπαρτίζει ἀσθενῆ εἰκόνα καὶ ἔκπτωσιν ἐκ τῆς νοητικῆς σφαιρίας. Κάτωθεν τοῦ νοητοῦ κόσμου αἱ ἰδέαι στεροῦνται τῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἴσχυός των. Γίνονται λόγοι πολλοί καὶ ἀμυδροὶ ἔκτεινόμενοι ἐν χώρῳ καὶ μειούμενοι ποιοτικῶς. Ἡ Ψυχὴ ζῶσα τοιουτοτόπως ἀπεσπασμένη καὶ διεσκορπισμένη εἰς τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ ὅμοιο ὅλον τὸ μεγαλεῖον τοῦ νοητοῦ κόσμου. Κεκλεισμένη εἰς τὴν ἀτομικότητά της δυσκόλως ὑπερβαίνει τὰ χρονικά της δρια ἵνα φθάσῃ μέχρι τοῦ Νοῦ.

Ἐξ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων καθίσταται σαφῆς ἡ διάκρισις μεταξὺ αἰῶνος καὶ χρόνου ὡς ἐπίσης Ψυχῆς καὶ χρόνου. Ἡ Ψυχὴ εἶναι ἔτερόν τι τοῦ χρόνου, καίτοι οὗτος ἐνυπάρχει εἰς τὴν Ψυχήν. Τὰ ἐν χρόνῳ ὅμοίως εἶναι ἔτερα τοῦ χρόνου². Ὁ χρόνος ἴσταται ὑπεράνω αὐτῶν. Φθορὰν καὶ γένεσιν δὲν ὑφίσταται ὁ χρόνος ἀλλὰ τὰ ἐν αὐτῷ.

Εἰς τὸ πλωτινικὸν σύστημα παρατηρεῖται ὡς γνωστὸν ἐσωτερικό-

1. Ἐνν. IV, 4, 15, 4 - 6.

2. Ἐνν. IV, 4, 15, 15 - 20.

της καὶ διάθεσις στροφῆς ἀπὸ τὰ ἔξω πρὸς τὰ ἕσω. Οὗτο καὶ ὁ χρόνος ἀποσυρόμενος ἀπὸ τὸν αἰσθητὸν κόσμον τοποθετεῖται ἐντὸς τῆς Ψυχῆς. Εἶναι ἐσωτερική της κατάστασις καὶ ποιότης. 'Ο χρόνος οὗτος τίθεται μεταξὺ αἰσθητοῦ καὶ νοητοῦ κόσμου. Καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ Kant τοποθετεῖ τὸν χρόνον μέσα εἰς τὴν Ψυχήν. 'Ο χρόνος κατὰ Kant δὲν εἶναι τὸ περιεχόμενον τῶν αἰσθήσεων ἐν φρισμένῃ στιγμῇ. Εἶναι καθαρὰ ἐποκτείνει καὶ a priori μορφὴ τῆς ἐσωτερικῆς ἑκείνης καταστάσεως, ἥτις καθορίζει τὴν διαδοχὴν τῶν παραστάσεων καὶ δρίζει μορφικῶς τὰ ἐσωτερικὰ φαινόμενα. 'Ο Πλωτίνος γίνεται τοιουτός πρόποτες ὁ πρόδρομος ἔρμηνεις περὶ χρόνου, ἥτις συνεχίζεται ὑπὸ τοῦ Αὐγουστίνου, Kant, Bergson καὶ Heidegger.

Κατὰ τοὺς προγενεστέρους τοῦ Πλωτίνου ὁ χρόνος ὑπάρχει, διότι ὑπάρχει ὁ κόσμος. Προέρχεται ἐκ τοῦ κόσμου. 'Ο Πλάτων ὅμως ὡς καὶ ὁ Πλωτίνος ἀντιθέτως φρονεῖ ὅτι ὁ κόσμος εἶναι δημιούργημα τῆς Ψυχῆς ὅπως καὶ ὁ χρόνος. 'Η κριτική, τὴν δοκίαν ἀσκεῖ ὁ Πλωτίνος εἰς τὸν πρὸ αὐτοῦ εἶναι αὐστηρά. Εἰς τὸ διάβημα αὐτὸν ἀγετᾷ ἐκ τῆς βαθείας πελοιθήσεώς του εἰς τὴν Ιδιαιτέραν ποιότητα τοῦ χρόνου ἐν τῇ Ψυχῇ ἥτις παραμένει ἀμεικτος παντὸς αἰσθητοῦ. 'Η κίνησις τῆς Ψυχῆς εἶναι διάφορος τῆς κινήσεως τοῦ σύμπαντος, ὡς ὁ χρόνος τῶν ἐν χρόνῳ. Τὸ διανυόμενον ὅμοιώς διάστημα δὲν εἶναι χρόνος ἀλλὰ τόπος. Πᾶσα κίνησις γινομένη ἐν χρόνῳ δὲν εἶναι χρόνος. 'Ο χρόνος κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι οὕτε κίνησις ἐν χρόνῳ οὕτε τοπικὸν διάστημα ἐν φῷ ἢ κίνησις.

'Η κριτική τοῦ Πλωτίνου στρέφεται ἔτι δριμυτέρα κατὰ τοῦ 'Ἀριστοτέλους, δοτις τὸν χρόνον ὅριζεν ὡς ἀριθμὸν καὶ μέτρον κινήσεως¹. 'Εὰν ὁ χρόνος ἦτο ἀριθμὸς ἢ μέτρον, θὰ ἔχοισι μοκοιεῖτο εἰς τὴν ἀριθμησιν παντὸς ἀριθμητοῦ ἢ μετρητοῦ. 'Ο ἀριθμὸς καὶ τὸ μέτρον ἔχουν γενικὴν Ισχὺν καὶ κῦρος. Τὰ διακρίνει λογικὴ ἀναγκαιότης. 'Ισχύουν καὶ εἰς τὴν δεδομένην πραγματικότητα καὶ τὴν ἐκάστοτε ἐνδεχομένην. 'Ο ἀριθμὸς εἶναι πλέον ἀφηρημένος τοῦ μέτρου. Τὸ μέτρον εἶναι τις κατὰ συνθήκην μονὰς μετρήσεως. Κατ' εἶδος τοῦ μετρουμένου εἶναι διάφορον. Προσθοδέτει καὶ αὐτὸν τὸν ἀριθμόν. Γίνεται ποσόν. Καὶ ὁ ἀριθμὸς ἐπίσης κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἀριθμουμένου γίνεται ποσόν. Τὸ ποσὸν ὅμως δὲν εἶναι ποσότης. 'Η ποσότης εἶναι γενικὸν τι. Τὸ ποσόν δηλοῦν φρισμένον ἀριθμὸν περιορίζει τὸ ἀριθμητικὸν ἀπειρον.

'Η κίνησις ἢ ἐν χρόνῳ κατὰ συνέπειαν δὲν εἶναι

1. 'Αριστ. Φυσ. Δ, 11, 219b 2. 'Ενν. III, 7, 9, 1.

χρόνος. Τὸ ἀπειρον τοῦ χρόνου τέμνεται ὑπὸ τῆς ἀριθμουμένης κινήσεως ἐν χρόνῳ. Ἐν χρόνῳ δηλοῦται ὁ χρόνος χωρὶς νὰ εἶναι αὐτὸς παρὸν ἀλλ᾽ ὡς ποιότης ὑπερβαίνει τὰ ἐν χρόνῳ. Χρόνος, τόπος καὶ ἀριθμὸς εἶναι λογικαὶ ἐπερότητες. Ἡ σύμπραξίς των εἶναι νόθος καὶ πλασματική. Ὁ χρόνος, καίτοι ἐπιχειρεῖται νὰ γίνῃ ποσότης καὶ ἀριθμός, παραμένει εἰς τὴν αὐτονομίαν καὶ τὴν ἐσωτερικήν του ποιότητα ὡς ὁ ἀριθμός, διτὶς παρὰ τὴν χρησιμοποίησίν του κατὰ τὴν ἀριθμήσιν αἰσθητῶν ἀντικειμένων κατ᾽ οὓσιαν μένει ἀνέπαφος εἰς τὴν λογικήν του Ισχύν. Ἡ δέκας κατὰ τὴν ἀριθμήσιν τῶν δέκα Ιππων ἢ βιῶν μένει δεκάς. Ἐχομεν δέκα βιῶς ἢ δέκα Ιππους, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἀναλίσκεται εἰς τὰ ἀριθμούμενα ἢ ὅτι ταυτίζεται μὲ αὐτά¹. Ὁ χρόνος κατὰ ταῦτα, ὁ δηλούμενος δι² ἀριθμῶν δὲν ἐκφράζει τὴν ἀληθῆ του οὖσιαν. Ἡ μετρουμένη κίνησις ἐν χρόνῳ εἶναι διάφορος τῆς πραγματικῆς τοῦ χρόνου ὡς ὁ ἀριθμὸς ἐν γένει ὡς μοναδικὸς ἢ οὐσιώδης Ισχύει ἐν τῇ νοήσει καὶ τῷ Νῷ. Ἡ ἀποψίς ἐπομένως τοῦ Ἀριστοτέλους κρίνεται ἐσφαλμένη, διότι «οὐ χρόνον εὑρήσει μετροῦντα, ἀλλὰ τὸν τοσόνδε χρόνον»³. Τέλος ἀπορρίπτεται καὶ ἡ ἀποψίς ὅτι ὁ χρόνος εἶναι τι ἐν τῇ κινήσει. Ὁ χρόνος δὲν εἶναι παρακολούθημα⁴ τῆς κινήσεως. Ἐὰν ἦτο τοιοῦτον τι, θὰ ἔπειτε νὰ εἶναι ἐν χρόνῳ, οὐχὶ χρόνος.

Ἐκ τῆς προηγηθέσης κριτικῆς ἀπεδείχθη ἡ ἴδιαζουσα φύσις τοῦ χρόνου καὶ δὴ ἀρνητικῶς. Ἐγένετο ἀπόλειρα νὰ ἀποκαθαρθῇ ὁ χρόνος ἀπὸ πάσης ἐσφαλμένης περὶ αὐτοῦ ἀντιλήψεως. Ὁ χρόνος δὲν πρέπει νὰ ταυτίζεται μὲ τὰ ἐν αὐτῷ. Τὰ ἐν χρόνῳ ἔξαρτῶνται ἐκ τοῦ χρόνου καὶ οὐχὶ αὐτὸς ἐξ αὐτῶν. Ὁ χρόνος ἔξαρτᾶται ἐκ τοῦ αἰῶνος. Εἶναι ἀπαύγασμα ἐκείνου. Ἡ ἀιδιότης τοῦ αἰῶνος καὶ τῆς νοητῆς οὐσίας εἶναι ἡ σταθερὰ μεταφυσικὴ προσύποθεσις τῆς ὑπάρχεως τοῦ χρόνου. Ὁ χρόνος ἔχει ἀνάγκην τοῦ αἰῶνος καὶ οὐχὶ ὁ αἰών τοῦ χρόνου. Δέον τοῦ χρόνου εἶναι νὰ κινήται πρὸς τὸν αἰώνα. Ἡ κίνησις πρὸς αὐτὸν κατοχυρώνει τὴν ὑπαρξίαν τοῦ χρόνου. Ἀντιθέτως ἡ στροφὴ τοῦ αἰῶνος πρὸς τὸν χρόνον θὰ κατέστρεψε τὴν ἀιδιότητα αὐτοῦ.

Ἡ Ψυχὴ ζῶσα ἐν Νῷ ζῇ ἐν τῷ αἰώνι. «τὴν ἀτρεμῆ ἐκείνην καὶ δμοῦ πᾶσαν καὶ ἀπειρον ἥδη ζωήν»⁴. Ὁ χρόνος δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ αἰώνι.

1. Ἔρν. III, 7, 9, 8 - 17.

2. Ἔρν. III, 7, 9, 47 - 48.

3. Ἔρν. III, 7, 10.

4. Ἔρν. III, 7, 11, 2 - 3.

Ἐκεῖ ἄγει ήσυχίαν. Ἡ κίνησις τῆς Ψυχῆς πρὸς αὐτοδιάθεσιν ἔδημιούργησε τὸν χρόνον. Ὁ χρόνος νοεῖται ὡς ἀποστασία τῆς Ψυχῆς ἐκ τοῦ αἰῶνος καὶ κίνησις εἰς τὴν αἰσθητὴν σφαῖραν. Ἡ κίνησις αὐτὴ δὲν ἀπέσβεσεν ἐντελῶς τὸ δραμα τῆς προτέρας ζωῆς. Τούναντίον κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου ἡ Ψυχὴ τοῦ παντὸς ἐπεδίωξε νὰ ἀποθέσῃ δῆλην τὴν νοητικήν της θεωρίαν εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον. Κατὰ τὴν μετάγγισιν διμως αὐτῇ τῇ πνευματικῇ της ζωῆς ἐνεργεῖ ἀσθενῶς. Ἀδυνατεῖ νὰ μετουσιώσῃ τὸ πρὸς δραμά της εἰς ἕργον, διότι « τὸ μὲν ἀμφότον αὐτῇ πᾶν παρεῖναι οὐκ ἥθελεν »¹. Ἡ ἔξελιξις τῆς πορείας αὐτῆς εἰς τὴν κοσμολογίαν ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ σπέρματος², διπέρ νοητικῆς καὶ ἀσφάτου προελεύσεως διν κατὰ τὴν αἰσθητὴν ἔκδιπλωσίν του γίνεται πολυπλοκώτερον καὶ ἀσθενέστερον συγχρόνως. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἡ ψυχὴ ὡς εἰκὼν τοῦ Νοῦ ἐνεργεῖ ἀσθενέστερον αὐτοῦ. Εἰσελθοῦσα ἡ ἴδια ἐν τῷ χρόνῳ « ἔδωκε δουλεύειν χρόνῳ »³ καὶ πᾶν τὸ ὑπ' αὐτῆς γενόμενον. Πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι καὶ αἱ ποιήσεις τῆς Ψυχῆς εἰσερχόμεναι εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ χρόνου ὑφίστανται τὰς συνεπείας αὐτοῦ.

Ἡ χρονικὴ ζωὴ τῆς Ψυχῆς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τοῦ αἰῶνος, ήτις ἡτο ὅμοι συνηθροισμένη διατελεῖ ἐν διαστάσει. Κατακερματίζεται εἰς σειρὰν διαδοχικῶν καὶ διαφόρων ἐνεργειῶν. Τέμνεται εἰς παρελθόν καὶ μέλλον. Ἡ φύσις τοῦ χρόνου εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ὁ μερισμός, ἡ κίνησις καὶ ἡ ἀλλαγή. Τὸ « νῦν » τοῦ αἰῶνος εἶναι συνεχῶς ἐν στάσει, τοῦ χρόνου ἐν κινήσει, ήτις γίνεται παρελθόν ἡ μέλλον. Ὁ χρόνος δὲν εἶναι τόσον μπλῆ ἐνέργεια. Εἶναι σύνθετος καὶ πολύμορφος. Εἶναι ζωὴ « ἐν κινήσει μετατοβατικῇ ἐξ ἀλλου εἰς ἄλλον βίον »⁴. Καὶ ὁ αἰών καὶ ὁ χρόνος ἔχουν κοινὸν τὴν ζωὴν. Εἶναι καὶ οἱ δύο ἐκφράσεις ζωῆς διαφόρου ἐντάσεως. Διαφέρουν κατὰ βαθμὸν. ἐντάσεως καὶ κατὰ βαθμὸν ποιότητος. Παρὰ τὰς ἀντιθέσεις τὰς διακρίνει analogia entis.

Οὗτος ἡ ζωὴ τοῦ αἰῶνος κεῖται « ἐν στάσει » καὶ « ἐν ταύτῳ », τοῦ χρόνου « ἐν κινήσει ». Ἡ ζωὴ τοῦ χρόνου εἶναι ἡ ἡχὼ τῆς ζωῆς τοῦ πνεύματος, διμυδρὰ ἀκτίς αἰωνίου φωτός. Διὰ τοῦτο ἡ ζωὴ τοῦ χρόνου εἶναι διμῶνυμος ὡς ἡ εἰκὼν ἐνδεξ ζῶντος ἀνθρώπου. Τὸ Εἶναι τοῦ χρόνου εἶναι ἐπακτίδν, εἶναι δάνειον τοῦ νοητοῦ κόσμου.

1. Ἐνν. III, 7, 11, 22 - 23.

2. Ἐνν. III, 7, 11, 23 - 26.

3. Ἐνν. III, 7, 11, 31.

4. Ἐνν. III, 7, 11, 44.

‘Η μεταφυσική ὑπαρξίες τοῦ αἰῶνος θεματοὶ τὸν χρόνον. ‘Η κατάργησις τοῦ αἰῶνος νοούμενη δύντολογικῶς — ἐὰν τοῦτο ἡτο δυνατὸν — θὰ κατήργει κατ’ ἀναγκαῖότητα τὸν χρόνον. ‘Αντιθέτως ἡ κατάργησις τοῦ χρόνου δὲν θὰ ἐπηρέαζε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, τὸν αἰῶνα. ‘Η παροδική ἀρσίς τοῦ ἔνδος ὑπὸ τοῦ ἐτέρου νοεῖται συνειδησιακῶς, οὐχὶ μεταφυσικῶς.

‘Η μετάβασις τοῦ χρονικοῦ συνειδέναι εἰς τὸ αἰώνιον αὐτοσυνειδέναι, ἡ ἀποδέσμευσις ἀπὸ τὰ πράγματα καὶ τὰς παραστάσεις τῶν φαινομένων σημαίνει τὴν ἐνέργειαν ἐκείνην τοῦ ‘Ἐγώ, καθ’ ἣν ἐλεύθερον πάσης ἐμπειρικῆς μορφῆς, ἀνάγεται εἰς τὴν αὐτοσυνειδησίαν. ‘Η καταστασις βεβαίως αὐτὴ καύει κατὰ τὴν γενσιν αὐτῆς πρὸς τὰ ἐν χρόνῳ. ‘Η συνειδησιακὴ αὐτὴ ἀνοδος καὶ κάθοδος τῆς ψυχῆς ἐν τῷ αἰῶνι καὶ χρόνῳ δῆλοι τὴν διεισδυτικότητα καὶ διαφάνειαν τῶν ὑποστάσεων, ὡς στρωμάτων τῆς ὑπεραισθητῆς πραγματικότητος. Οὗτως, ἐὰν δὲ χρόνος είναι ἡ ἐσωτερικὴ ἐκείνη ζωὴ τῆς Ψυχῆς κατὰ τὴν σχέσιν της πρὸς τὰ «ἔξω» καὶ «κάτω», αἰών είναι ἡ ζωὴ τῆς Ψυχῆς κατὰ τὴν ἐπιστροφήν της πρὸς τὰ «ἔντος» καὶ «ἄνω».

‘Ο χρόνος τῆς Ψυχῆς τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐπὶ μέρους Ψυχῶν είναι δμοειδῆς¹. Τὸ δμοειδὲς τοῦ χρόνου ἀπορρέει ἐκ τῆς ἐνότητος πασῶν τῶν Ψυχῶν². Εἰς τὴν μεταφυσικὴν τοῦ Πλωτίνου ἡ θεωρία τῆς συμπαθείας τῶν Ψυχῶν είναι βασικὴ προϋπόθεσις. Άλι Ψυχαὶ είναι δμοειδεῖς πρὸς τὴν Ψυχὴν τοῦ παντός, ὡς οἱ ἐπὶ μέρους Νόες πρὸς τὴν ὑπόστασιν τοῦ Νοῦ. Είναι «πᾶσαι μία»³. Οὗτως δὲ χρόνος μετατοπιζόμενος εἰς τὴν Ψυχὴν δὲν διασπᾶται εἰς ἄπειρα μέρη. Τὰ ἐνεργήματα τῆς Ψυχῆς μερίζονται, οὐχὶ δμως ἡ πηγὴ αὐτῶν. ‘Επειτα δὲ χρόνος ὡς πραγματικὸν μέγεθος τῆς Ψυχῆς κατ’ ἀναλογίαν πρὸς τὸν αἰῶνα, τὴν οὖσιαστικὴν ἔννοιαν τῆς ἐνέργειας τοῦ Νοῦ, είναι σύνδεσμος μεταξὺ μακροχόσμου καὶ μικροχόσμου ὡς ἀντικειμενικῶς ὑπάρχων εἰς τὴν Ψυχὴν. ‘Ο σύνδεσμος αὐτὸς ὑπάρχει ἥδη εἰς τὰς ὑποστάσεις. Χωρὶς τὴν προϋπόθεσιν αὐτὴν δὲν θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ δρμονικὴ ίσορροπία μεταξὺ κόσμου καὶ συνειδέναι.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΙΚ. ΚΟΥΤΡΑΣ

1. Ἐνν. III, 7, 13, 67.

2. Ἐνν. IV, 8, 2, 58.

3. Ἐνν. III, 7, 13, 67. VI, 4, 4, 1-3. V, 1, 2, 44.